

Araştırma Makalesi

Türk müziğinde tür ve biçim kavramlarının eğitsel dönüşümü

Ali Kalkan¹

Müzik Eğitimi, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Makale Bilgisi

Geliş: 2 Aralık 2025
Kabul: 22 Şubat 2026
Online Yayın: 30 Mart 2026

Anahtar Kelimeler

Biçim
Müzik teorisi
Müzikoloji
Tür
Türk müziği
Türk müzik eğitimi

2822-3195 / © 2026 TM
Genç Bilge Yayıncılık tarafından
yayınlanmakta olup, açık erişim,
CC BY-NC-ND lisansına sahiptir.

Öz

Bu araştırma, Türk müziğinde “biçim” ve “tür” kavramlarının tarihsel gelişimini, kuramsal tanımlarını ve eğitsel bağlamdaki dönüşümünü incelemeyi amaçlamaktadır. Biçim kavramı müziğin yapısal örgüsünü ifade ederken; tür kavramı, eserin işlevsel ve bağlamsal yönlerine ilişkin sınıflandırmaları içermektedir. Çalışma, betimsel nitel araştırma modeliyle yapılandırılmış; yalnızca seçilmiş akademik kaynaklar üzerinden içerik çözümlemesi yapılmıştır. Veriler, ilgili belgelerin sistematik taranması sonucu elde edilmiş ve dört ana temada değerlendirilmiştir: biçimsel yapılar, türsel sınıflamalar, eğitsel aktarım yöntemleri ve notasyonun eğitime katkısı. Bulgular, Türk müziğinde biçim ve tür kavramlarının gelenekten günümüze farklı anlamlar kazandığını ve bu dönüşümün eğitim programlarında belirleyici bir rol üstlendiğini göstermektedir. Özellikle seviyelendirilmiş repertuar kullanımı, öğrencilerin hem kuramsal bilgiyi hem de icra pratiğini bütüncül biçimde edinmesini sağlamaktadır. Ayrıca notasyon sisteminin, biçim ve tür öğretiminde standartlaşmayı desteklediği; ancak pedagojik uygulamalarda hâlâ geleneksel yöntemlerle modern yaklaşımlar arasında denge arayışı sürdüğü tespit edilmiştir. Sonuç olarak, Türk müziği eğitiminin daha etkili ve sürdürülebilir hâle gelmesi için biçim ve tür kavramlarının yapısal, işlevsel ve pedagojik yönleriyle yeniden tanımlanması gerektiği ortaya konulmuştur.

Makaleye atıf için

Kalkan, A. (2026). Türk müziğinde tür ve biçim kavramlarının eğitsel dönüşümü. *Türk Müziği*, 6(1), 71-82. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19005672>

Giriş

Makam, usûl ve seyir gibi kendine özgü yapısal ve karakteristik unsurlara dayanan, sistematik bir kuramsal düzlem içerisinde şekillenen Türk müziği (Kaçar, 2008), tarihsel dönemleri, coğrafi konumundan dolayı hem Avrupa hem de Arap yarımadasına olan etkileşimlerinden dolayı hem de kendi ulusu içerisinde birçok milleti barındıran özellikte, Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemi kadar olan tarihsel süreçte kuramsal ve icrasal bakımdan sanatın merkez konumlarından biri olarak var olmuştur. Tür, biçim ve müziksel yapıların inşasında hem sistematik hem de sistematik olmayan öğeleri kendi içerisinde barındırırken, Cumhuriyet sonrası dönemden de batının ilerleyişini yakinen takip eden, kendini geliştiren, sırtını batıya dönmeyip gelişimsel süreçlere adapte olmuş, kendini güncelleyebilmiştir.

Türk müziğinde biçimsel yapılanma özellikle klasik dönem eserlerinde belirginlik kazanmıştır. Örneğin peşrev, semai, beste, kâr, yürük semai gibi kendini ispatlamış ve kalıcı olmuş türler belirli bir usul düzenine oturabilmiş, makamlar içerisinde seyir özellikleri artık daha net bir seyire erişebilmiştir. Bu şekilde Türk müziğindeki yapı, ifade ve bütünlük oluşturan mekanizmalar daha efektif bir yapıya sahip olarak nazarı sistematik de bilimsel ve sanatsal bir zemine oturabilmiştir. Biçim kavramı, yalnızca eser içi yapı değil, aynı zamanda eserlerin repertuar içindeki konumunu ve işlevini de belirlemiştir (Çiftçi, 2024). Peşrev formu gibi yapılar, hem klasik fasıl icrasında hem de

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Ankara, Türkiye. Email: ali.kalkan@mgu.edu.tr ORCID: 0000-0002-4973-2785

eğitim repertuarında örnek gösterilen form tipleri arasında yer almıştır. Aslına bakıldığında bu süreç ulusların sanatsal, teorik ve nazari yapılarının sisteme oturabildiğini gösteren, ayrıca gelişmişlik durumlarını da yansıtan önemli bir durumdur. Çünkü ulusal tüm alanlarda bilim, sanat, edebiyat, spor gibi birçok disiplinde yapısal sistem aslında bütüncül bir gelişimde olduğunu özellikle yaşadığımız dönemde hepimiz görmekteyiz.

Tüm bunların dışında, tür kavramı, Türk müziğinde hem geleneksel hem de modern yaklaşımlarla farklı boyutlarda ele alınmıştır. Geçmişten gelen geleneksel anlamda tür, makam ve usûl birlikteliği içinde şekillenir. Ancak günümüzde yani modern dönem müzik teorisinde tür, işlevsel, tematik, yapısal ve bağlamsal kodlar üzerinde ifade edilmekte ve anlatılmaktadır. Tam da bu noktada tür kavramı sadece kuramsal bir sınıflama değildir. Tür kavramı aslında müziğin eğitimde nasıl temsil edildiğini gösteren, nasıl aktarıldığını belirleyen ve rehberlik sunan pedagojik bir araç hâline gelmiştir (Çevik & Kabataş, 2021, s. 18).

Batı müziğinde olduğu gibi Türk müziğinde de tür ve biçim konularının eğitsel dönüşümünde, Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak günümüze kadar Türk müziğine yönelik kurumsallaşma politikaları oldukça önemli dönüm noktalarından biridir. Türk müziği eğitiminin kurumsallaşması, eğitimde yerel kültürü geliştirerek kurumsal ve teorik kimliğe bürünmesine katkı sağlamıştır. Fakat konservatuvarlarda, güzel sanatlar fakültelerinde ve eğitim fakültelerinin müzik öğretmenliği bölümlerinde ve programlarında başlı başına bir konu dışında bir ders olan tür ve biçim alanının ilgili programlarda öğretimi sadece sistematik hâle gelmekle kalmamış, aynı zamanda yerli ve modern kuramlar ve teorik konular arasında yapısal ve ilişkisel bağ kurmaya katkı sağlamıştır. Basit bir şekilde rondo formu ile saz semaisi formundaki döngüsel tekrarlar eğitimin içselleşmesi ile daha verili hâle gelebilmektedir. Kulaktan kulağa, dilden dile dayanan gelenekselliğinin nota yazımına ve analitik çözümlenmeye devşirilmesi, biçim ve tür kavrayışında yeni içgörüler somutlaştırmalara katkı sağlamış ve bununla birlikte ustak çırak öğretiminine dayalı genel eğitimi modeli, Tür ve biçim öğretimi repertuar temelli mi olmalı ya da tür ve biçim içerisinde TSM–THM birlikte mi, ayrı mı öğretilmeli gibi farklı farklı pedagojik tartışmalar ve katkılara zemin hazırlamıştır (Atcherson, 1973).

Eğitim Fakültelerinin müzik öğretmenliği ve konservatuvarlarda gibi müzik eğitimi veren eğitim kurumlarımızda tür ve biçim konuları bölümün misyon ve vizyon durumlarına göre farklı yetkinlikte öğretimler gerçekleştirilmektedir. Türk müziği türleri çoğu zaman bu kurumların genelinde yapısal analiz ve seyir, cümle, makam ve usûl durumları ve yapıları üzerine yoğunlaşmaktadır. Fakat biçimsel ve yapısal analizlerin gerçekten makamın ezgisel yönlerini yansıtmayı yansıtmadığı hâlen tartışmalıdır. Örneğin bir hüseyini makamında bir türkü ile Türk sanat müziğinden bir hüseyini şarkının arasında seyir olarak çok fazla farklılıklar olabilir. Ancak bu durum özellikle oturmuş bir sistemi olan Batı müziğinde görülmemektedir. Belki de türsel kategori açısından tür ve biçim arasındaki farklar yapısal, teknik ve teorik bir ayrım değil, belki de tarihsel ve bağlamsal bir meseledir (Cook, 2001).

Geleneksel tür ve biçimden esinlenen besteciler çağdaş ve modern çalışmalarında geleneksel formlara yer vermeye başlamaları yaşadığımız yüzyılda ise çokça görülen bir gelişmedir. Alışlagelmiş tür ve biçimlerin dışına çıkarak makamsal yapıların Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey ve Cenzgiz Tanç gibi isimlerin eserlerine de yansımaktadır. Bu durum, biçim ve tür kavrayışlarının sadece geleneksel değil, çağdaş yaratım süreçleri içinde de yeniden tanımlandığını göstermektedir. Ülkemiz dışında 2000'lerden sonraki ve özellikle son 5, 10 yıldır yenilikçi türlere bakıldığında özellikle miktoronal ve makamsal kalıpların batı müziği bestecileri ve yorumcuları tarafından kullanılması oldukça enterasan gelişmelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyolojik perspektiften baktığımızda, müzik türlerinin eğitsel ortamda aktarımı sırasında bazı hiyerarşilerin üretildiği bilinmektedir. Akademik çevrelerde klasik türlerin ön planda tutulması, popüler veya halk müziği türlerinin aile dışı bırakılmasıyla sonuçlanmakta; bu durum biçimsel ve türsel çeşitliliğin eğitsel bağlamda sınırlandırılmasına neden olmaktadır (Özmenteş, 2019, s. 145). Halbuki Atatürk'ün birçok konuşmasında sıklıkla dile getirdiği miraslardan biri olan Türk müziğinin evrensel anlamda istenilen seviyelere getirilmesine yaptığı vurgu oldukça nettir. Ancak Türk müziğinin modern sistem üzerindeki seviyenin yakalaması adına batı müziği ile etkileşim halinde olmasına yönelik yorum ve görüşleri bazı çevreler tarafından yanlış ya da bilinçli bir şekilde ideolojik olarak farklı yansıtıldığı çok nettir (Akkaş, 2023). Atatürk'ten sonraki dönemde yöneticilerin yaptığı uygulamaların bazıları da yine Atatürk'e bağlanmış ve yanlış yönlendirmeler yapılmıştır.

Hem biçim hem de tür kavramları ve ayrıca genel olarak müzikal yapıların ve kültürel değer sistemlerinin temsilcisi oldukları anlaşılmıştır. Bu çalışmada, Türk müziğinde biçim ve tür kavramlarının tarihsel süreç içinde nasıl tanımlandığı ve eğitsel pratiklerde bu kavrayışların nasıl dönüşüm geçirdiği konusu ele alınacaktır. Çalışma, müzik teorisi bağlamında seçilen akademik kaynaklar ışığında bu kavramların kuramsal, yapısal ve pedagojik boyutlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Yöntemsel olarak betimsel çözümleme ve nitel içerik taraması teknikleri kullanılacaktır. Bu kapsamda Türk müziği nazariyatında öne çıkan kavramlar, formlar, notasyonlar ve analizler doğrultusunda biçim ve tür kavramlarının eğitsel boyutu bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilecektir.

Kuramsal Çerçeve

Türk müziği teorisinde tür ve biçim kavramları tarihsel dönemlere göre farklı tanımlanmış ve aktarılmıştır. Yine farklı dönemlerde ise tür ve biçim kavramlarına farklı işlevler de yüklenilmiştir. Bu iki kavramdan her biri yalnızca müzikal yapıların anlaşılmasında değil, aynı zamanda bu yapıların analiz edilip çözümlenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Diğer taraftan ise en önemli kuramsal işlevi sınıflandırmalarda kullanılmasıdır. Biçim, bir eserin yapısal örgüsünü, tematik ve cümlesel bölümlerini belirleyen motiflerin, cümlelerin ve dönemsel yapının açıklanmasında kuramsal bir araç olarak da kullanılmaktadır. Eserlerin kullanım alanları, işlevi ve içerik karakteri doğrultusunda yapılan sınıflandırmalar olarak biçimi ifade eder (Çevik & Kabataş, 2021, s. 16).

Biçim terimi ve kavramı, Türk müziğinde özellikle kurumsallaşma dönemleriyle akademik bir unvan kazanmış ve sistemleşmiştir. Peşrev, saz semaisi ve oyun havası, uzun hava ve bozlak gibi yapıların her biri, farklı usullerde motif ve cümle grafiklerinde ve örüntülerinde ve seyirsel yapılarda şekillenmiştir. Bu formlar yalnızca icra pratiklerine yön vermekle kalmamış, aynı zamanda teorik ve nazari alanda da bir zemine oturmuştur. Türk müziğinde biçimsel yapılanmanın en belirgin örneklerinden olan peşrev ve saz semaisi, belirgin bir düzen ve tertip içerisinde teslim hanları ile ilerler ve bu yapılar formun sayısal ve analitik çözümlenmesinde hem eğitsel hem de aktarımsal önemli bir rol oynamaktadır (Çiftçi, 2024).

Nazari sistem içerisinde tür ve biçim kavramı ile doğrudan ilişkili olan en önemli unsurlardan biri makamdır. Bunun ana nedeni makamların seyir özellikleridir. Daha net bir şekilde açıklamak gerekirse Batı müziğindeki majör ve minör dizilerin ses genişlikleri, güçlü kalış yaptığı perdeler ve tizlerde dolaşma, pest seslerde genişleyip tonikte bitirme gibi durumları yoktur. Her majör ve minör eser kendi seyir özelliklerini taşır ancak Türk müziğinde makam tür ve biçimle direkt bağlantılıdır çünkü biçimin en önemli haritası makamdır. Makamın seyir yönü, motif ve cümlelerin nasıl kurulduğunu, hangi perdelerin baskın olduğunu ve çok tekrarlı kullanıldığını ve melodik grafiklerin nasıl şekillendiğini belirler. Bu sebepten özellikle biçim kavramı makamla birlikte ele alındığında çok daha işlevsel ve efektif bir anlam kazanır. Nitekim Leach (2011), melodik anlamın müzikal yapılarla olan bağını sorgularken biçimsel çevrenin melodik anlatıyı şekillendirdiğini vurgulamıştır.

Hem Türk müziği hem de Batı müziğindeki anlamıyla tür kavramına geldiğimizde ise daha çok eserlerin işlevi ve bağlamsal kullanımı açısından sınıflandırılmış ve şekillendirilmiştir. Aslında Türk ve Batı müziğinde tür konusu genellikle öğrenciler ve müzisyenler için biraz çekinilen bir konudur. Saz semaisi, sonat allegrosu, triolu şarkı formu, peşrev gibi kavramlar çoğumuzun zor olarak düşündüğü kavramlardır. Ancak basit anlamda aslında türü içselleştirmek, anlama olarak işleri daha kolay hale getirebilir. Bu bağlamda, halay ile zeybek arasındaki farkın, müzikle özel olarak ilgilenmeyen bireyler tarafından dahi ayırt edilebilmesi, tür kavramının işlevsel ve bağlamsal özellikleriyle ilişkilendirilebilir. Bu örnekte olduğu gibi teorik anlamda tür başlığı da aslında bu kadar basitleştirilmeli ve basit olabilir. Türk müziğinde türler genellikle dinî ve din dışı gibi alanlardaki işlevlerine göre şekillenmektedir. Ancak tür kavramı yalnızca kullanım alanı ile sınırlı kalmamıştır. Ayrıca yapısal ve tematik özellikleriyle de sınıflanmıştır. Örneğin klasik fasılda yer alan besteler ile aynı makamdaki şarkılar biçimsel olarak benzer taşıdığı işlev bakımından farklı türleri temsil ederler (Cook, 2001).

Tür müziği teorisi ve nazariyatı hususunda tür ifadesinin ele alınışı biçimden daha geniş bir kapsama sahiptir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, türsel farklılıkların müziğimizde yüzyıllardır gelen birikimsel altyapıyla birlikte oldukça fazla türe sahip olmamızdır. Ries (2000), müziğin mantıksal yapısını incelerken biçim ve türün birbirini tamamlayan kavramlar olduğunu, ancak türlerin kültürel ve işlevsel kodlarla da şekillendiğini belirtmiştir ve buradan

çıkarılan sonuç olarak türler biçimin üst katmanları olarak daha kapsamlı bir şekilde açıklanmaktadır. Türk müziği kuramı ve nazariyatında tür kavramı sadece müzikal yapıları değil, aynı zamanda yapıların taşıdığı toplumsal anlamları, ifadeleri, kültürel farklılıkları ve hatta yaşayış biçimlerini de yansıtmaktadır. Batı müziği türlerini incelediğimizde yine benzer etkilerin olduğu da görülmektedir. Suit, arya, konçerto, senfoni, diğer birçok şarkı formu birçok kültürün yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır (Çalışır, t.y.). Yine benzer şekilde saz semaisi, peşrev, halay, zeybek, horon gibi türler de bizim kültürümüzün zenginlikleri ve farklı türler olarak bizleri ve türlerimizi yansıtmaktadır.

Eğitim bakımından tür ve biçim kavramlarının aktarımı, kuramsal ve teorik çalışmalarda bununla birlikte icra uygulamaları ile bir köprü kurmayı gerektirmektedir. Tam da bu noktada nazarı terimlerin doğru biçimde öğretilmesi, terminolojiye hâkim olunması büyük bir önem teşkil etmektedir. Serafine ve Slawson (1989) müzik teorisi ve kurmanın yalnızca yapısal çözümler değil, bununla birlikte bilişsel ve pedagojik boyutları da içermesi gerektiğini vurgulamıştır. Türk müziği eğitiminde tür ve biçim kavramlarının soyut kavramlardan uzaklaşarak somutlaştırılarak anlatılması, doğru zeminler üzerine yerleştirilmesi, somut örneklerle çeşitlendirilmesi ve icra ve yorumlama deneyimleriyle de desteklenmesiyle öğretilmesi gerektiği vazgeçilmez bir husustur. Aksi takdirde yapılan çalışmalarda teoride kalmış, yalnızca kuramsal olarak aktarılmış bilgi unutulmaya mahkûmdur.

Türk müziğinde kuramsal ve teorik çerçevede değerlendirilmesi gereken en önemli kavramlardan biri de usuldür. Notasyonun girişinde yer alan eserin ölçülerindeki toplam nota sayısını ifade eden ölçü sayısı yani usul, Türk müziğinde ritmik yapılanmanın temelini oluşturur. Diğer taraftan ise biçimsel yapının omurgasını yani iskelesini oluşturur. Türk müziğinde, notasyonun türüne bakılmaksızın, ölçü sayısı ve ritmik yapı üzerinden eserin türü büyük ölçüde tahmin edilebilmektedir. Diğer taraftan 7/16'lık bir ritmin ise Karadeniz yöresine ait bir esere ait olduğu güç bir tahmin olabilir. Başka bir örnekle peşrev formunun olduğu usul, saz semaisinin olduğu usul ya da saz semaisinin son bölümündeki usul, bizim usul ve tür arasındaki bağlantıyı açıklayan en güçlü örnekler arasında yer alır. Bu durum, biçimlerin hem tanımlanmasında hem de analizinde usulün merkezi rolü olduğunu ortaya koyar ve kanıtlar niteliktedir (Atcherson, 1973).

Türk müziği teorisi ve kuramının bir parçası olarak tür ve biçim ifadeleri sadece yapısal öğeler üzerinde değil, aynı zamanda müziğin anlam inşası bağlamında da değerlendirilmelidir. Cook (2001), müziksel anlamın biçimsel yapılardan ayrılmayacağını, biçimin dinleyiciyle kurulan ilişki içinde yeniden üretildiğini ifade eder ve yorumlar. Bu görüş, biçim kavramının sadece teorik veya nazari bir yapı olduğunu değil, bunun dışında kültürel, estetik ve geleneksel bir iletişim aracı olduğunu da ortaya koyar. Aslında eğitim kurumlarında aktarılan tür ve biçim bilgileri bir ders değil, kültürel devamlılık ve bunun dışında manevi bir değer eğitimi olarak değerlendirilebilir. Geçmiş yüzyıllarda kulaktan kulağa ve dilden dile ilerleyen süreç artık akademik olarak bilimsel dilde makale, yazı, kitap, metot gibi yayın organlarıyla kalıcılığını garanti altına almaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında Türk müziği teorisi ve nazariyatında biçim ve tür kavramlarının teorik temelleri yalnızca nazariyat kitaplarında değil, aynı zamanda repertuar uygulamaları, konser dinletileri, bilimsel analizler ve eğitim pratiklerinde de karşılık bulmaktadır ve bulmaya devam etmelidir. Bu çalışmanın teorik ve kuramsal çerçevesi, tür ve biçim kavramlarının tür ve biçim derslerine, Türk müziği teorisinde tanımlarına, yeterlilik işlemlerine, pedagojik uygulamalarına ve bilimsel müzik alanına ışık tutmayı amaçlayarak yapılandırılmıştır. Türk müziği kuramının ve teorisinin tarihsel süreç içindeki dönüşümünü anlayabilmek, kavrayabilmek ve bu kavramların günümüzdeki eğitim içeriklerine ve kuramsal yaklaşımlara nasıl yansıdığını anlamak açısından belirleyici olacaktır. Yine Türk müziğinde tür ve biçim kavramları bu çalışma kapsamında eğitimsel dönüşüm açısından analiz edilerek aşağıdaki alt problemlere cevaplar aranacaktır.

- Türk müziğinde biçim kavramı tarihsel süreçte nasıl tanımlanmış ve hangi yapılarla temsil edilmiştir?
- Geleneksel müzik türleri, hangi ölçütler doğrultusunda sınıflandırılmıştır?
- Biçim ve tür kavramları, eğitim kurumlarında hangi kuramsal yaklaşımlarla öğretilmektedir?
- Makam ve usûl yapıları, biçim anlayışını nasıl yönlendirmektedir?
- Eğitimsel bağlamda, biçim ve tür kavramlarının aktarımında karşılaşılan temel sorunlar nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, Türk müziğinde biçim ve tür kavramlarının tarihsel gelişimi, kuramsal çerçevesi ve eğitsel dönüşümü, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel araştırma deseni kullanılarak incelenmiştir. Araştırma modeli olarak nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş; bu kapsamda tarama modellerinden betimsel araştırma deseni kullanılmıştır (Karasar, 2012). Tür ve biçim kavramlarının ele alınış biçimleri, tarihsel değişimleri ve eğitsel yansımaları, doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Yaşadığımız dönemde bilgi yönetimi ve bilgiyi aktarabilme oldukça önemli bir unsurdur. Türk müziği teorisinde tür ve biçim dersi ve odağının eğitsel amaçla aktarım durumları oldukça önemlidir. Çünkü geleneksel bir öğretime gelen Türk müziğinin ve teorisinin bu kapsamda yaşadığımız dönemdeki dönüşümdeki ilerlemeler ve eksiklikler bu çalışmadaki ana odaktır. Bu yöntemde amaç, mevcut belgelerde yer alan kavramları, tanımları ve ilişkilendirmeleri doğrudan kaynak içeriğine sadık kalarak incelemektir (Serafine & Slawson, 1989). Araştırmada herhangi bir istatistiksel analiz, dışsal teori ya da örneklem kullanılmamış; yalnızca belgelerde geçen kavramlara ve doğrudan alıntılara odaklanılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Veriler, yazın alanında araştırılan eserler ve bilimsel yayınlar sistematik olarak okunması ve müzik teorisi bağlamında “tür” ve “biçim” kavramlarına doğrudan gönderme yapan bölümlerin taranmasıyla toplanmıştır. Belirlenen bölümlerden her biri, içerdiği kavramsal öğeler (ör. peşrev yapısı, makam-usûl ilişkisi, türsel sınıflama, analiz modeli vb.) açısından not edilmiş ve analiz edilmiştir. Bundan sonraki sürecin ardından kategori bazlı sınıflamaya tabi tutulmuştur ve veri dosyaları sınıflandırılmıştır (Leach, 2011, s. 110).

Veri Analizi Yöntemi

Analiz sürecinde, belgelerden elde edilen içerikler dört ana temada sınıflandırılmıştır:

- Biçimsel yapıların tanımı ve örnekleri
- Tür kavramının tarihsel ve işlevsel boyutları
- Eğitsel bağlamda kuramsal aktarım biçimleri
- Müzik teorisi içinde biçim ve türün analitik kullanımı

Bulgular ve Yorum

Biçim Kavramının Eğitsel Temsili

Türk müziği öğretiminde biçim kavramı tarihsel icraatların ve tarihsel repertuarının yapısal ilişkilerine bağlı olarak Türk müziği öğretiminde biçim kavramı tarihsel icraatların ve tarihsel repertuarının yapısal ilişkilerine bağlı olarak aktarılmakta ve günümüze kadar uzanmaktadır. İncelenen akademik kaynaklarda metot ve teorik çalışmalarda geleneksel enstrüman ve sözlü formların eğitimde formal kavrayışı destekleyici rol üstlendiğini göstermektedir (Çevik & Kabataş, 2021).

Tür ve biçim kavramında teşkil formu eğitsel bağlamda usul, makam ve yapısal sürekliliğin öğretilmesi ve aktarılmasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu form hane ve teslim dizilimine dayalı bir yapıya sahiptir ve Batı müziği türü biçiminde de karşılığı olarak yerini bulmaktadır. Haneler melodik olarak genişleyen, akılda kalıcı gelişen bölümlerden oluşurken her biri arasında yer alan eserin ana teması sayılabilecek teslim bölümü öğrencilerin yapıyı tanımasına ve dinleyerek biçimi de takip edip kendine bir harita çıkarmasına olanak sağlar (Tura, 2021). Usul geçişlerinin açık ve net şekilde olması biçim ve yapı kavrayışını pekiştirerek kalıcı hale getirmektedir (Uçar, 2021). Peşrev türüne benzer bir şekilde saz semaisi biçimi ve form yapısı da hane ve teslim ilişkisiyle planlanıp kurgulanmıştır. Ancak bu türde son bölüm olarak eklenen yapı öğrenciler’e ölçü farklılıklarını, farklı dinamikleri algılama ve tanıma fırsatı sunar. Bu yapının önemli yönü biçim öğretimde dinamik ve önemli bir örnek oluşturur (Çevik & Kabataş, 2021). Türk müziğinde yer alan beste ve şarkı gibi sözlü biçimler ise öğrencilerin motif, cümle ve dönem ezgisel yapı farkındalığı ve söz-müzik prozodi ilişkisini kavramada önemli becerilere katkı sunar. Özellikle şarkı formunun kıta ve nakarat ilişkisi işitsel ve formal anlamda tekrarlanan cümleleri ve ezgileri analiz etme, melodik

hafızayı ve ezgiyi tanıma becerisini geliştirme, motiflerin tekrarı ve sekmez bağlantılarını anlamada işlevsel bir rol üstlenir (Çiftçi, 2024).

Tablo 1’de sık kullanılan biçimlerin eğitsel işlevleri ve yapısal özelliklerine ilişkin genel bir tablo yer almaktadır:

Tablo 1. Müzik eğitimi programlarında sıklıkla kullanılan biçimsel yapılar

Biçim Adı	Yapısal Özellikler	Eğitsel İşlev
Peşrev	Hâne ve teslim yapısı içerir	Usûl öğretimi, makamsal seyir analizi, form kavrayışı
Saz Semaisi	Hâne ve teslim yapısı içerir; sonunda özel bölüm bulunur	Ölçü farkındalığı, form içi yapı değişimini anlama
Beste	Sözlü form; miyan ve karar bölümlerinden oluşur	Makam-usûl ilişkisini tanıma, uzun cümleli yapı farkındalığı
Şarkı	Sözlü yapı; kıta-nakarat düzenine dayanır	Söz-müzik ilişkisi kurma, cümle çözümleme becerisi geliştirme

Tablo 1’ de yer alan verileri incelediğimizde, eğitimsel ve pedagojik bağlamda kullanımına ve aktarımına bakıldığında öğretim sürecinde biçimlerin yalnızca teknik yapılarla değil, aynı zamanda işlevsel katkılarıyla da tanımlandığı görülmektedir. Türk müziğinde teşhir ve saz semaisi gibi çalgısal biçim ve türler özellikle hane–teslim düzeyinde yapısal süreklilik ve forma dair sezgisel kavrayış geliştirmeye hizmet eder ve iyi bir biçimde planlanıp anlatıldığı zaman öğrencilerde oldukça kalıcı bir öğretim süreci gerçekleştirilebilir (Uçar, 2021).

Peşrev formu Türk müziğinde usul çeşitliliğini ve makam seyirlerini tanıtmak için öğretmenler, akademisyenler ve vakıf koroları gibi kurumsal yapılarda sıklıkla tercih edilmekte olup saz semaisi ise yapısı içinde barındırdığı tempo ve ölçü farklılıklarıyla öğrencilerin odaklanma sürecini artırmaktadır (Tura, 2021, s. 41).

Türk müziğinde yer alan beste ve şarkı gibi sözlü biçimler ise daha çok melodik cümle analizi, söz–müzik ilişkisi, ritmik yapıların algılanması, prozodik ve anlamsal ifadeleri desteklemektedir. Beste türünde ve biçiminde güçlü yerden seyir özellikleri, asma kalışlar öğrenciye uzun cümleli yapıların analizine yönelik deneyim kazandırırken; şarkı formu, kıta ve nakarat ilişkisi üzerinden cümle tekrarlarını algılamayı, kendini tekrarlayan motifler yapıları analiz etmeyi kolaylaştırmaktadır (Atcherson, 1973).

Türk müziğinde yer alan bu yapılar yalnızca klasik repertuvar aktarımı için değil, aynı zamanda biçimsel ilişkilerin içselleştirilmesi içinde tür ayrımı yapılabilmesine ve müziksel yapının mantıksal çözümlemesinin erken düzeyde anlaşılması açısından önem arz etmektedir ve yine bu yapılar diğer müzik formlarındaki biçim ve tür farklılıklarını anlamada temel oluşturmaktadır (Ries, 2000).

Tür Kavramının Eğitsel Temsili

Ülkemizde yer alan Türk müziği eğitimi veren konservatuvar, eğitim fakülteleri ve güzel sanatlar fakültelerinde tür kavramının öğretim aşamasında anlaşılması yalnızca terminolojik bir bilgi edinme süreci olarak değil, aynı zamanda biçim, kültürel bağlam ve işlevsellik yüküyle birlikte derinlemesine öğrenilmesi gereken çok katmanlı, ayrıntılı bir yapıdır. Bireylerin ve öğrencilerin türler hakkında somut bir anlayış geliştirebilmesi, bu yapıların tarihsel gerekçeleriyle, kullanım alanlarıyla ve işlevleriyle bağlantılar kurularak sunulmasıyla mümkündür. Zira bir türün neden oluşturulduğu, ne için bestelendiği, nerelerde icra edilmesi gerektiği o türün biçimsel yapısının öğrenilmesi ve kavranmasını da yüzeysel bir kazanımdan öteye geçmeyecektir (Serafine & Slawson, 1989).

Yine en çok kullanılan türlerden biri olan peşrev üzerinden örnek vermek gerekirse bu tür sadece bir açılış formu değildir; bunun yanında toplu icralarda makamı tanıtan, sazların girişini hazırlayan, sazları toplu müzik yapmaya ya da bireysel müzik yapmaya ısındıran, müzik meclisinin disiplinini ve topluluk ahengini kuran bir geleneksel yapıyı içermektedir. Türün içindeki hane ve teslim yapısı sadece formal bir yapı değil, aynı zamanda törenselleşmiş ifadeler ve işleve sahiptir. Saz semaisi ise klasik repertuvarında özellikle çalgı icracılarının ifade gücünü ortaya koyduğu bir kapanış formu ve türü olarak ortaya çıkmaktadır. Uzun hava, bozlak ve benzeri açılış eserleri bireyin içsel dünyasının düşüncelerini ve duygularını genellikle doğaçlamaya yakın, dramatik ve etkili bir şekilde söyleyişle yöresel tavırla yansıtır. Bunların her biri sadece notasyonuyla değil, çıkış amaçları, niyetleri ve kültürel görevleriyle birlikte

kavranmalı ve içselleştirilmelidir (Akman, 2021). Batı müziği tür ve biçim kapsamında öğrenciler konçertonun bir çalgı icracısının yeterlilik gösterisi, senfoninin orkestral birlikteliği, suitin bir sahne türü, serenayın hafif karakterli sosyal müzik olduğunu öğrenir ve içselleştirir. Etüt formu sadece çalışmak için ve parmak gelişimini desteklemek için bir tür olarak yazılmıştır; bunlar öğrencinin tür işlevini doğrudan anlamasını sağlar. Benzer şekilde bu yaklaşımın Türk müziği tür ve biçim kapsamında yapılması ve kurulması türleri yalnızca biçim olarak değil, bu türlerin neden var olduklarını öğrenmeye mecbur kılar (Cook, 2001). Bu bağlamda Türk müziğinde yer alan ilahiler yalnızca dinî içerik barındırmaz; eserin içindeki ses düzeylerini sağlayan maneviyat ve metafizik bir işlev barındırırlar. Öte taraftan zeybek doğrudan kahramanlık anlatısına dayanır; ancak bu sadece müzik değil, beden ritmik hareketleriyle gerçekleşen bir ritüeldir. Longalar ve oyun havaları çalgının teknik kapasitesini, ses genişliklerini gösteren ve çalan kişinin de çalgısal becerisini sergilemesi için bestelenen eserler olarak kabul edilir. Tüm bu türlerin öğrenciye işlevi, amacı ve anlamıyla öğretilmesi türü içselleştirmeyi kolaylaştırır (Tura, 2021).

Tüm bu bilgiler ve değerlendirmeler ışığında tür öğretimi, öğrenen kişilerin sadece adlandırma olarak bir sınıflandırma değil, repertuarı, eserleri anlamlandırma, işitsel değerleri kavrayan, kültürel hafızayı oluşturan ve bağ kurmayı sağlayan bir öğrenme süreci olarak yapılandırılmalıdır. Bireylere türü anlatırken ve ifade ederken onu dinletmek, gerekirse icra ettirmek yalnızca teorik ve nazari olarak değil, bunun dışında duyuşsal, bedensel ve duyuşsal katmanlarıyla pekiştirmek ve anlamlandırmak gerekir (Uçar, 2021).

Geçmişte ve günümüzde halk arasında dahi konçerto, senfoni, etüt gibi Batı müziği türlerinin ne için yazıldığı özellikle bu toplumların bireyleri tarafından biliniyorsa, aynı bilinirliğin Türk müziği türleri için de oluşturulması sadece müzik alanındaki öğrenci ya da çalışanlar için değil, aynı zamanda toplum içinde eğitsel bir gerekliliktir. Bu nedenle eğitimin yalnızca biçimsel veya şekilsel bir şema aktarımıyla değil, bu görüntülerin toplumsal ve tarihsel gerekçeleriyle birlikte kurgulanması tür kavramını öğrenmede kalıcı bir öğrenmeyi sağlar ve ayrıca kültürel sahiplenme ile ilişkilerin ilişkilendirildiği bu yaklaşımla sunulması büyük önem arz etmektedir (Özmenteş, 2019).

“Türk Müziği’nde Biçim ve Tür Öğretiminde Notasyonun Rolü

Türk müziği öğretiminde notasyonun yeri ve önemi yalnızca bir yazım sistemi değil, aynı zamanda öğretim aracı ve toplu icra pratiğinin standart bir hale kavuşması açısından tarihsel bir dönüm noktasına sahiptir. Geleneksel kültürde usta çırak ilişkisi ve ezbere dayalı akılda tutma yöntemleriyle günümüze kadar Osmanlı’nın son dönemi ve Cumhuriyet’in ilk dönemlerine kadar ilerleyen süreçte fakat nota sistemleri kullanılmış ancak çok etkili ve pratik bir uygulama olarak yer almamıştır. Osmanlı’nın son dönemlerinden itibaren ve özellikle Cumhuriyetin erken yıllarından sonra Batı müziği notasyonu yavaş yavaş kullanılmaya başlanmış, ilgili süreçlerde geleneksel sistemlerin yerine daha sistematik bir şekilde Batı müziği notasyonu kullanarak geliştirmeye çalışılmıştır. Ancak bu gelişmeden önceki süreçte farklı nota yazım sistemleri, özellikle Ebcet nota sistemi gibi alternatif Türk müziği nota sistemleri Türk müziği içinde kullanılmış fakat şu an kullanılan Batı müziği nota sistemi kadar etkili bir sistem olamamıştır (Atcherson, 1973).

Fakat Batı müziği sisteminden alınan nota sisteminin kabulüyle birlikte özellikle arşivleme ve eserlerin uzun vadeli korunması açısından çok daha etkin bir yapı oluşturulmuş, artık kurumsallaşma boyutunda da ilerlemeler notasyon arşivi sayesinde hızlanmıştır. Geleneksel müzikte yazılı kültürden ziyade sözlü kültüre dayanan aktarım, asal sistem usta çırak ilişkisi etrafında gelişirken Batı notasyonu bu aktarımı kusurlu kurumsallaştırmak ve eğitimde sürdürülebilirlik, kalıcı ve somut adımlar açısından kritik bir role sahip olmuştur. Bunun dışında Cumhuriyet dönemindeki kurumsallaşma da bu ilerlemenin en önemli etkilerinden biridir (Leach, 2011).

Cumhuriyet döneminden itibaren Türk müziğinin geleneksel mikrotonal yapısı ve özgün teorik ve nazari terim ve simgeleri Batı müziği notasyon sistemine adapte edilerek yeni bir sentez oluşturulmuş ve kendine has geleneksel izleri koruyan notasyon sistemi kullanım açısından daha efektif bir hale gelmiştir. Bu bağlamda tür ve biçim öğretimi açısından notasyonun sağladığı olanaklar, görsel kolaylıklar, Batı müziği notasyonundaki nizam ve sistematik zemin kendi müziğimizin tür ve biçim veri tabanını eğitim olanaklarına oldukça değerli bir hale getirmiştir (Tura, 2021).

Nihâvend Saz Semaisi

Mesut Cemil Bey

1. Hane

Teslim

Figür 1. Nihavent saz semaisi

Saz semaisi formu özellikle klasik Türk müziği repertuarında hem biçim hem de tür açısından öğretici bir örnek teşkil etmekte olup çoğu müzik kurumunda da tür ve biçim kapsamında öğrencilere farklı disiplinler katması açısından aktif bir öğretimi gerçekleştirmektedir. Öğrencinin bu yapıyı biçim ve tür olarak görsel olarak tanıması, hem teorik açıdan kavrama hem de icra sürecinde yapısal bütünlüğünü koruma açısından oldukça önemli bir husustur.

Tür ve biçim konularında eğitim aşamasında bireylere ya da öğrencilere nota pozisyonla birlikte gösterim sağlandığı zaman öğrenciler sadece kulağa ve hafızaya dayalı bir öğrenim değil, bununla birlikte görsel referanslar, şemalarla birlikte kavrayışını geliştirebilmektedirler. Bu durum özellikle bireysel icralar arasındaki detayların dünyası farklılıklarını ortadan kaldırmakla birlikte toplu icraatlardan da uyumun, ahengin sağlanmasında ve tür çeşitliliğine yönelik öğelerin doğru bir şekilde temsil edilmesinde belirleyici, işlevsel bir araç olarak görünmektedir (Uçar, 2021).

Konuyu bütüncül bir şekilde özetlemek gerekirse, notasyon sistemi her müzik kültüründe olduğu gibi Türk müziğinde de yalnızca bir yazı dili değil, biçimsel ve türsel farklılıkları kavrayışla ve eğitsel standartlar açısından da vazgeçilmez bir rol üstlenmektedir. Bu sistemin kazandırdığı kazanımlar özellikle sözlü kültürün kayıt altına alınmasında, biçimlerin sürekliliğini ve icralar arasındaki tutarlılığı ve birlikteliği sağlamada, aynı anda aynı hisleri, aynı teknikleri kullanma açısından da işlevsel bir araç haline gelmiştir. Dolayısıyla tür ve biçim öğretiminde notasyon hem teorik hem de uygulamalı müzik eğitiminin temel taşlarından biri olarak düşünülmekte ve gelişmiş eğitim sistemlerinde bu şekilde kullanılmaktadır (Seraphine & Slawson, 1989).

Türk Müziği'nde Biçim ve Tür Öğretiminde Öğrenci Düzeyine Göre Repertuar Seçiminin Rolü

Hem Batı müziği hem de Türk müziği tür ve biçim öğretim etkili bir şekilde kullanılması yapılandırılan bilmesi tür ve biçim kavramlarının hem öğretici hem de öğrenci tarafından iyi bir şekilde kavratılması yalnızca nazari bilgilerin aktarımıyla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda uygulamaya dayalı ve seviyelendirme ölçmüş bir repertuar planlamasını desteklemelidir. Bu ders içeriğinin ana amaçlarından biri de öğretici açısından da tür ve biçim motif cümle yapıları,

sekven sesler, bunun dışında gelişen formlar, yinelenen bölgeler açısından öğrencilere aktif bir öğretme ve en önemlisi tür ve biçim kapsamında seviyesine uygun, düzeye uygun repertuar seçimine direkt etkisi olduğu bilinmektedir. Öğrencilerin ve bireylerin hem ses olarak hem de çalgı olarak gelişim basamaklarına uygun seçilecek eserler hem teorik altyapının kavranmasını kolaylaştırır hem de bireylerin icra yeterliliklerini güçlendiren bir öğrenme süreci oluşturur. Tüm bu bilgiler ışığında öğretim sürecinde kullanılan tür ve biçim örneklerinin pedagojik ve seviye olarak bir sıra ile yapılandırılması müzik eğitiminin ve icranın kalitesini belirleyen temel dinamiklerden biri haline gelmektedir.

Batı müziği eğitim sistemini incelediğimizde ve baktığımızda etüt, küçük formlar ve büyük formlar gibi yapıların kademeli olarak ders kitapları, etüt kitapları, repertuar çalışmalarına yansıtıldığı bilinmektedir ve görülmektedir. Örneğin Batı müziğinde türler hicri aracının teknik gelişimine, parmak gelişimini, pozisyon ve tutuş postür gibi gelişimlerini destekler; ardından gelen küçük şarkı formları, örneğin ABA formu gibi, öğrencinin hem yapısal hem de müzikal ifadesini pekiştirir ve geliştirir. Oysa Türk müziğinde bu tür sistematik bir repertuar gelişimi henüz yeterince metedilmiş bir biçimde uygulanmamaktadır. Bireylerin ve öğrencilerin seviyesine uygun olarak seçilen peşrev, şarkı, zeybek, semai gibi formlar hem nazari bilgilerin hem de icra becerisinin somutlaştırılması açısından kritik bir öneme sahiptir (Oxford, 1978).

Günümüze geldiğimizde ülkemizde Türk müziği eğitime yönelik yayınlanmış metodların birçoğu tür ve biçimleri öğretimsel zorluk düzeyine göre sınıflandırmada yetersiz kalmakta, ayrıca bu sınıflandırmalar sistemli repertuar örnekleriyle desteklenmemektedir. Kurum ve kuruluşlarda öğretimde gerçekleşen repertuar yazılı bir kaynağa dayandırılan olsa da genellikle ders içerisinde öğreticinin inisiyatifine bırakılmaktadır. Bunlarla birlikte çeşitli eğitim kurumlarında ve özellikle sahne sanatları fakülteleri ve konservatuvarlarda kullanılan güncel yayınların repertuar seçiminde teknik yeterliliğin yanı sıra biçimsel çeşitliliğe ve estetik değerlere de odaklandığı görülmektedir.

Tüm müzik türlerinde başlayan küçük türlerden büyük türlere, ardından orta ve büyük formlara geçişi esas alan bir öğretim yaklaşımı yalnızca teknik hazırlık sağlamaz, bununla birlikte türsel ve biçimsel farkındalık, tür ve biçimlerin tanınması ve aralarındaki ilişkilerin öğrenilmesi, bunun beraberinde sistemli bir öğretime getirir. Bu noktada şarkı ve ilahi gibi temel yapılarla başlanıp semai ve peşrev gibi daha kompleks türlere geçişin sağlanması müfredat açısından dengeli ve öğretici bir yapı kurma imkânı sağlayacaktır (Tanyeri, Akdağoğlu, Özavcı, İmîk, Uçar & Oflaz, 2020).

Ayrıca repertuar seçiminde en önemli noktalardan birisi de sadece icra ve yorumlamaya yönelik değil, dinleme, analiz etme, notasyon üzerinde değerlendirme ve müzik kültürü oluşturma gibi çoklu öğrenme yöntemlerinin entegre edilmesiyle öğrencilerin çok boyutlu bir müzik eğitime ve tür biçim bilgisine erişimi artar. Bütünü kapsayan yaklaşımlar sayesinde hem icra ve yorumlama hem de nazariyat ve teori çalışmaları daha verimli, sürdürülebilir bir hale gelir.

Tablo 2. Kademeli yapı planlama örneği

Tür	Biçim	Önerilen Eğitim Seviyesi	Zorluk Derecesi	Örnek Eser
Şarkı	Beste-Şarkı Formu	Başlangıç	Kolay	Kimseye Etmem Şikayet
İlahi	Serbest-Usullü Form	Başlangıç	Kolay	Yâ Resulallah
Saz Semaisi	Hane-Teslim Yapısı	Orta	Orta	Nihavent Saz Semaisi
Peşrev	Hane-Teslim Yapısı	İleri	Zor	Segâh Peşrevi
Zeybek	Kısa Form	Orta	Orta	Kerimoğlu Zeybeği
Longa	Virtüözite Formu	İleri	Zor	Hicaz Longa
Oyun Havası	Sade Form	Başlangıç	Kolay	Üsküdar'a Giderken

Tablo 2'de yer alan verileri incelediğimizde makam, usûl ve seyir gibi kendine özgü yapısal ve karakteristik unsurlara dayanan Türk müziği, (Kaçar, 2008). Türk müziği, Türk halk müziği ve klasik Türk müziği biçim ve öğretiminde kademeli bir yapı üzerinden nasıl planlama yapılabileceğine dair örnek bir tablo sunulmaktadır. Eğitim kademelerinde düzeye göre repertuar seçiminin hem icra kolaylığı hem de teorik ve nazari bilgiye uygunluğu

açısından seviyelendirme, bildiği yapı öğrenciye temel düzeyden başlayarak karmaşık tür ve biçimlere doğru sistemli ve planlı bir ilerleme imkânını sunar. Geleneksel formda yapılar arasında yer alan şarkı, ilahi, saz semaisi, zeybek, karşılama ve peşrev gibi türler biçimsel yapılarına göre gruplanmış, önerilen eğitim seviyesi ve doz zorluk derecesi dikkate alınarak pedagojik bir yaklaşım örneği sunulmuştur. Tüm bu bilgilere ek olarak her tür için verilen örnek eserler hem uygulama hem de analiz çalışmaları bakımından somut birer referans örneği oluşturmaktadır. Bu yaklaşımın geliştirilerek daha pedagojik planlamalar yapılarak eğitim kurumlarında, yani müzik eğitim kurumlarında repertuar temelli bir model geliştirme hedefiyle örtüşebilir ve eğitimin hem teorik hem de uygulamalı yönü desteklenir.

Sonuç ve Tartışma

Ülkemizde Türk müziği biçim ve tür kavramlarının eğitsel ve pedagojik dönüşümüne ilişkin yapılan bu çalışma, teorik ve kuramsal yaklaşımlardan uygulamaya, repertuar yapılandırılmalarından icradaki seviye konularına kadar çok boyutlu bir perspektif sunmayı amaçlamıştır. Elde edilen veriler ve bulgular ışığında bu dönüşümün yalnızca teorik ve kavramsal anlamda değil, aynı zamanda kültürel, sayfa ve uygulama yönleriyle de yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma, Türk müziğinde tür ve biçim kavramlarının sadece kuramsal tanımlar çerçevesinde ele alınması ile sınırlı kalmamıştır. Çalışmada ayrıca, bu kavramların eğitsel aktarımı, repertuar planlaması ve pedagojik işlevleri ile olan ilişkisini bütüncül bir kapsamda ele almasıyla alana özgün bir katkı sağlamıştır. Elde edilen bulgulara ışığında, tür ve biçim öğretiminin mevcut uygulamalarda çoğu zaman parçalı bir şekilde ve öğretici inisiyatifine dayalı olarak ele alındığı belirlenmiştir. Ayrıca Türk müziği teorisi ve eğitimi alanında tür ve biçim kavramlarının pedagojik anlamda nasıl yeniden düşünüleceğine dair kuramsal bir farkındalık oluştururken gelecekte geliştirilecek öğretim programları için yol gösterici bir çerçeve önermekte ve tam bunu yaparak disiplin içinde ve uygulamalarda duyulan ihtiyacı karşılamaktadır.

Kültürel mirasımız ve gelişmekte olan geleneksel Türk müziğimiz tarihsel süreç içerisinde sözlü kültürle taşınan bir yapı içerisinde şekillenmiş, biçimsel ve türsel öge şeyleri büyük bir oranda usta çırak ilişkisi ve sözlü aktarımlarla gerçekleştirilmiştir. Ancak günümüzde bu aktarım biçimi kurumsal eğitim modelleri içerisinde yeniden yapılandırılmakta, yaşadığımız sürecin son 20–25 yılında ise sistematik bir şekilde repertuar planlamasının etkisi giderek artmaktadır.

Özellikle tür ve biçim öğretiminde sınıf, kademe ve bireye yönelik öğretimde oluşturulan teorik çerçeve, repertuar öğrenen bireyin kavrayışını hem de icra ve yorumlama becerisini destekleyici bir rol üstlenmelidir. Bu noktada her türün tarihsel süreç içerisindeki ilerleyişi, fonksiyonu ve yapısal özelliklerinin öğrenci tarafından benimsenmesi ve içselleştirilmesi biçimsel bilincin gelişmesini sağlayarak anlamlandırmaya yönelik kolaylık sağlayacaktır (Leach, 2011). Klasik Batı müziğinde yer alan pedagojik yapıların etüt, sonat, varyasyon, koro, çok sesli şarkı formu, senfoni, konçerto ve benzeri yapıların ne kadar sistemli bir biçimde Batı müziği eğitiminde kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda, Türk müziği tür ve biçim teorisi ve repertuarının da benzer sistematığe duyulan ihtiyaç daha belirgin hâle gelmektedir. Fakat bu ihtiyaç sadece bir batılılaşma süreci olarak değil, bilakis Türk müziği form ve biçimlerine özgü değerlerin sistematik biçimde aktarılması olarak yorumlanmalı ve daha değerli hâle getirecektir (Oxford, 1978).

Tüm veriler, bilgiler ışığında sonuç olarak tür ve biçim kavramlarının eğitsel alanda dönüşümünde yalnızca kuramsal ve teorik açıklamalarla değil, uygulama örnekleri, seviyelendirme bilmiş repertuarı ve icra çalışmaları, doğru notasyon ve teknik pedagojik kullanım sıralamaları eğitimin merkezinde yer almalıdır. Sistematik bir şekilde oluşturulacak bu yapı gelecekte hem icra ve yorumlamayı yetiştirmede hem de akademik alanda Türk müziği eğitiminin daha sağlam zeminlere kurulmasına yardımcı olacak, bu da teorik açıdan Türk müziğinin yükselmesinde belirleyici olacaktır.

Öneriler

Bu çalışma kapsamında ulaşılan bulgular doğrultusunda, Türk müziğinde biçim ve tür öğretiminin daha nitelikli hâle gelmesi adına aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Seviyelendirilmiş Tür ve Biçim İçerikleri ve Repertuar Geliştirilmesi: Türk müziği tür ve biçim dersleri ve içeriklerinde öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olarak sınıflandırıldığı, basitten zora doğru motif, cümle, dönem gibi kavramların yapısal farklılıklar göz önüne alınarak yeniden planlandırılması, repertuar setlerinin oluşturulması ve konu içerik olarak gelişim sağlanması desteklenmelidir.

Tür ve Biçim Kavramlarının Ayrıştırılması: Türk müziği tür ve biçim derslerinde eğitimciler tarafından tür ve biçim kavramlarının net bir şekilde öğrencilere aktarılırken ayrıştırılması, öğrencilere bu ayrımın uygulamalı ve görsel örneklerle somut ulaştırılarak sunulması gerekmektedir.

Notasyon Eğitiminde Standartlaşma: En önemli konulardan biri olan Türk müziğine özgü mikrotonal yapıların doğru bir şekilde ifade edilebilmesi için kullanılan notasyon sistemlerinin tek bir yapı ve haritalandırma ile ortak bir standarda erişmesi ve bu standartlar doğrultusunda öğretim materyallerinin güncellenip tek tip öğretim modeli ve notasyon modeli benimsenmelidir (Atalay, 2019).

Nazariyat ve İcra Bağlantısının Güçlendirilmesi: Öğretim sürecinin her aşamasında ve her alanında öğretilen bilginin somutlaştırılması, kalıcı bilgi için oldukça önemli bir husustur. Bu bağlamda Türk müziği türü biçim derslerindeki soyut kavramların havada kalmaması için ve geçici hafızadan kalıcı hafızaya aktarılması için öğretim yöntemleri geliştirilmeli, nazari ve teorik bilgilerin uygulama yoluyla desteklenmesi teşvik edilmelidir.

Metot Kitaplarında Biçimsel Denge: Yazılı kaynaklar bakımından biçimsel dengenin sağlanması için tür ve biçimlerin aktarılırken bunun yanı sıra çalgı ve vokal eğitimi metodlarının sadece teknik alıştırmalar değil, biçimsel çeşitliliğe sahip eserlerle desteklenmesi, repertuar kitaplarında ve egzersiz kitaplarında tür ve biçime yönelik temel hatırlatıcı bilgilerin de yer alması önerilmektedir.

Multimedya Destekli Öğretim: Yaşadığımız dönem içerisinde teknolojik ve yapay zekâya dayalı öğrenmelerin öğreticiler tarafından takip edilmesi, yeni öğretim yöntemlerinin multimedya destekli öğretim için kullanılması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda öğrencilere görsel, işitsel ve dijital destekli içeriklere ulaşmaları sağlanmalı, öğreticilerin de bu destekleri kullanmaları önemli bir husustur.

Alan Uzmanlarının Katkısıyla Eğitim Programlarının Güncellenmesi: Eğitim kurumlarında yürütülen Türk müziği programlarının güncellenmesinde icra hocalarının katılımı tabii ki çok önemli olmakla birlikte, program çalışmasında alan uzmanı müzik eğitimi akademisyenlerinin de eğitim programlarına katkılarıyla bu süreçler daha güçlü hale getirilmelidir.

Türk Müziğinde Biçim ve Tür Kavramlarının Toplumda Tanıtımı: Türk müziği türü ve biçimi sadece müzikle ilgilenen bir kesimin bilmesi gereken alan olmasından ziyade, genel müzik dinleyicisi ve halk nezdinde bu kavramlara dair farkındalıklar artırılmalı, konser, seminer ve yayınlarla daha geniş çevrelere ulaştırılmalıdır.

Bilgilendirme

Bu çalışma kapsamında herhangi bir kişi, kurum veya kuruluşla çıkar çatışması bulunmamaktadır. Araştırmada yalnızca literatür tarama ve belge inceleme yöntemleri kullanıldığı için etik kurul izni gerekmemektedir. Çalışmada yer alan tüm içerikler, açık kaynaklardan elde edilen akademik yayınların sistematik analizine dayanmaktadır.

Yazar Özgeçmişi

Dr. Öğr. Üyesi Ali Kalkan 2005 yılında Sinop Anadolu Güzel Sanatlar Lisesinde öğrenimini tamamladı. 2009 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'nda lisans programından mezun oldu. 2015 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Yüksek Lisans öğrenimini, 2022 yılında ise Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Doktora öğrenimini tamamladı. Doktora süresince Prof. Dr. M. Cihat Can ile çalışmalarını sürdürdü. Eğitim hayatında viyolonselde Yiğit Tan (CSO), Zeynep Özder ve Prof.

Dr. Şebnem Yıldırım Orhan, Türk müziği ve bağlamada çalışmalarında Seyfi Alkan ve Dr. Öğr. Üyesi Murat Karabulut ile çalıştı. Doktora döneminde ve tez çalışmasında, R veri kullanımı ve istatistiği, müzik teorisi, müzik

alanında araştırma teknikleri, veri işleme yöntemleri, öğrenci ses alanları ve okul şarkıları üzerine çalışmalarda bulundu.

Kurum: Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Ankara, Türkiye. **E-mail:** ali.kalkan@mgu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4973-2785

Academiaedu: <https://www.mgu.edu.tr/personnel/dr-ogr-uyesi-ali-kalkan/>

Kaynaklar

- Akkaş, S. (2023). Türkiye’de Cumhuriyet dönemi kültür ve müzik politikaları. Son Çağ Yayınları.
- Akman, F. (2021). *Traces of Anatolian Folk Music in Turkish Contemporary Polyphonic Music: The Symphonic Works of Cengiz Tanç*. Konservatoryum, 8(1), 1–28.
- Atalay, A. (2019). *Nota yazım kuralları ve Türk müziğinde nota yazımı*. Müzik Eğitimi Yayınları.
- Atcherson, W. (1973). Key mode and structure in seventeenth century Turkish music. *Ethnomusicology*, 17(1), 37–49.
- Çevik, S., & Kabataş, M. (2021). Kavramsal, boyutsal ve içeriksel perspektiften Türk müziği. *Türk Müziği Dergisi*, 1(1), 15–21.
- Çiftçi, K. (2024). İcra sürecinde peşrevlerin sınıflandırılması. *Türk Müziği Dergisi*, 4(4), 313–331.
- Cook, N. (2001). Theorizing musical meaning. *Music Theory Spectrum*, 23(2), 170–195.
- Çalışır, F. (t.y.). *Müzik sözlüğü*. Ankara: Yeni Dağarcık Yayınları.
- Gazimihal, M. R. (1961). *Musiki sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi* (23. bs.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Leach, E. (2011). Reading and theorizing medieval musical meaning. *Early Music History*, 30, 109–139.
- Oxford. (1978). *The Oxford dictionary of music* (2nd ed., Rev. 1964). Oxford University Press.
- Özmenteş, G. (2019). The naivety of taste hierarchies in music: A criticism based on social theories. *Etnomüzikoloji Dergisi*, 2(2), 140–157.
- Ries, H. (2000). Musical logic: A contribution to the theory of music. *Journal of Music Theory*, 44(1), 100–126.
- Serafine, M. L., & Slawson, W. (1989). Interdisciplinary directions in music theory. *Music Theory Spectrum*, 11(1), 74–83.
- Tanyeri, B., Akdağoğlu, T., Özavcı, K., İmİK, H., Uçar, E., & Oflaz, M. (2020). *Müzik alanında çalışmalar 2*. Gece Kitaplığı.
- Tura, Y. (2021). TM-4-4-3: Türk müziği formları üzerine. *Türk Müziği Teorileri*, 4(4), 39–47.
- Uçar, F. (2021). TM-2021-1-1-3: Müzik eğitimi içeriklerinde Türk müziği biçim anlayışı. *Türk Müziği Eğitimi Dergisi*, 1(1), 23–31.
- Yahya Kaçar, G. (2008). Türk mûsikisinde makam. *İstem*, 6(11), 145–158.

The educational transformation of form and genre concepts in Turkish music

Abstract

This study aims to examine the historical development, theoretical definitions, and educational transformation of the concepts of “form” and “genre” in Turkish music. While the concept of form refers to the structural organization of music, genre encompasses classifications related to the functional and contextual aspects of a musical work. The research is structured using a descriptive qualitative model and is based solely on content analysis of selected academic sources. Data were obtained through a systematic review of relevant documents and evaluated under four main themes: formal structures, genre classifications, educational transmission methods, and the contribution of notation to music education. The findings indicate that the meanings attributed to form and genre in Turkish music have evolved significantly from tradition to the present, and that this evolution plays a key role in shaping educational curricula. Especially the use of leveled repertoire enables students to acquire both theoretical knowledge and performance skills in an integrated manner. Moreover, while the notation system contributes to the standardization of form and genre instruction, there remains a continuous search for balance between traditional methods and modern pedagogical approaches. In conclusion, the study suggests that to enhance the effectiveness and sustainability of Turkish music education, the concepts of form and genre should be redefined with respect to their structural, functional, and pedagogical dimensions.

Keywords: music theory, Turkish music, music education, musicology, genre, form